

Kennisnotitie

Pandemische Paraatheid & Gedrag: Zoönosen – Resultaten vragenlijstmonitor september 2025

Samenvatting

Achtergrond

Zoönosen zijn infectieziekten die van dier op mens overdraagbaar zijn. Besmetting kan onder meer gebeuren via contact met dieren of dierproducten, door het aanraken van dode wilde dieren, of door contact met besmet oppervlaktewater. Sommige zoönosen kunnen van mens op mens overdraagbaar zijn, zoals COVID-19. De overdracht van infectieziekten tussen dieren en mensen kan in bepaalde gevallen worden voorkomen door preventieve gedragingen, zoals handen wassen na het aanraken van een dier, of contact met dode wilde dieren vermijden. Het RIVM heeft in het kader van het programma Pandemische Paraatheid & Gedrag onderzocht in welke mate mensen in Nederland een selectie van deze preventieve gedragingen uitvoeren, en welke factoren daarmee samenhangen.

Doelstelling

Het onderzoek beantwoordt de volgende vragen:

1. Wat is de kennis van mensen in Nederland over zoönosen?
2. Hoe denken mensen over de preventieve gedragsadviezen?
3. Hoe is de naleving van de gedragsadviezen?
4. Welke demografische en psychosociale factoren hangen samen met het naleven van de gedragsadviezen?
5. Hoe verschilt kennis en naleving van deze gedragsadviezen in Nederland ten opzichte van andere landen in Europa (Slovenië en Ierland)?

De resultaten bieden aanknopingspunten voor beleid, praktijk en communicatie om preventie van zoönosen te versterken.

Onderzoeksmethode

Voor dit onderzoek zijn vragen toegevoegd aan ronde 4 van de lopende vragenlijstmonitor Pandemische Paraatheid & Gedrag. De vragenlijst is afgenomen in september 2025 onder 2.761 deelnemers in een representatieve steekproef.

Belangrijkste resultaten

- Kennis en percepties:
  - o De meeste deelnemers (ruim 8 op de 10) kunnen correct aangeven dat mensen ziek kunnen worden door direct contact met dier(product)en of door zwemmen in open water. Besmettingsroutes zonder direct contact – bijvoorbeeld bij een bezoek aan de kinderboerderij zonder dat je dieren aanraakt, of bij het zwemmen in open water zonder dat je water binnenkrijgt – zijn bij minder mensen bekend: respectievelijk 5 en 6 op de 10 deelnemers weten dat je hier ziek van kunt worden.

RIVM

A. van Leeuwenhoeklaan 9
3721 MA Bilthoven
Postbus 1
3720 BA Bilthoven
www.rivm.nl

T 088 689 89 89

Auteurs:

Mart van Dijk,
Roos Dekker, Jet Sanders,
Floor Kroese

Centrum:

PLG

Contact:

colene.zomer@rivm.nl

Kenmerk:

KN-2026-0012

DOI:

10.21945/RIVM-KN-2026-0012

Datum: 30-03-2026

- Naleving van de gedragsadviezen:
  - o Adviezen om handen te wassen na het uitlaten en aanraken van huisdieren worden minder goed opgevolgd dan de hygiëneadviezen rondom andere dieren of dierproducten.
  - o Deelnemers die een dood wild dier zagen, raakten dit meestal niet aan. Deelnemers die wel een dood wild dier hebben aangeraakt, volgden meestal de gedragsadviezen op (handen wassen).
  - o Minder dan een kwart van de deelnemers heeft de laatste keer dat ze gingen zwemmen de waterkwaliteit gecontroleerd. Een op de drie deelnemers geeft aan dit advies niet makkelijk uitvoerbaar te vinden. De helft van de deelnemers die in open water zwom, waste na afloop de handen voordat ze iets aten.
  - o Ouders geven aan dat hun kinderen de adviezen rondom handen wassen minder vaak lijken uit te voeren dan volwassenen.
- Vergelijking met andere landen:
  - o In Nederland wast de helft van de deelnemers hun handen na het aanraken van een huisdier. In Ierland en Slovenië doen respectievelijk 6 en 8 op de 10 deelnemers dat.
  - o Nederlandse deelnemers ervaren het naleven van adviezen over het algemeen als makkelijker.
  - o In Slovenië en Ierland gelooft men sterker in de effectiviteit van handen wassen en denkt men vaker dat anderen dit doen na diercontact.

Handelingsperspectieven voor beleid, praktijk en communicatie:

- De **kennis over mogelijke besmettingsroutes van dier naar mens kan worden verhoogd door gerichte educatie** (i.e., voor relevante doelgroepen, via passende kanalen, op locaties waar het speelt). Leg daarbij niet alleen uit dat er een risico is van bepaalde gedragingen, maar ook waarom en hoe het werkt. Dat draagt bij aan de ervaren effectiviteit van voorgestelde preventieve gedragsadviezen.
- Van de mensen die zwemmen in open water, controleerde driekwart van de deelnemers de laatste keer de waterkwaliteit niet. Publiekscommunicatie kan **duidelijk maken waar de waterkwaliteit kan worden gecontroleerd, hoe veranderlijk de kwaliteit is op verschillende locaties, en hoe vaak de informatie wordt geactualiseerd**. Geef bij waarschuwingen voor onveilig water ook een uitleg van het risico en wat mensen kunnen doen die toch het water in gaan.
- Indien omgang met huisdieren als risicovol moet worden beschouwd, is het belangrijk om **duidelijk te maken in welke situaties oplettendheid en extra hygiëne belangrijk is**. Het is niet realistisch om te verwachten dat mensen na elke aai hun handen wassen.
- Jonge kinderen kunnen een verhoogde kwetsbaarheid hebben voor infecties. **Hygiënegedrag bij kinderen kan worden ondersteund door ouders en verzorgers van kinderen handvatten te geven om routines aan te leren en het gewenste gedrag te faciliteren**. Bijvoorbeeld door goede gewoontes: 'als ik binnenkom hang ik mijn jas op en was ik mijn handen', waarbij kraan en zeep voor het kind makkelijk toegankelijk zijn.

Introductie

Achtergrond

Zoönosen zijn infectieziekten die van dier op mens overdraagbaar zijn. Besmetting kan onder meer gebeuren via contact met dieren of dierproducten, door het aanraken van dode wilde dieren, of door contact met besmet oppervlaktewater. Bekende voorbeelden zijn hondsdoelheid, dat overgedragen kan worden door een krab of beet van een besmet dier, en de ziekte van Weil, die via rattenurose in oppervlaktewater van open zwembadwater overdraagbaar is. Ook COVID-19 is een bekende zoönose.

In dit onderzoek richten we ons op zoönosen die:

- a) Voorkomen kunnen worden door preventieve gedragingen
- b) Relevant zijn voor de algemene bevolking (vs. die vooral spelen in professionele contexten zoals kippenhouderijen)
- c) Ook van mens op mens overdraagbaar zijn

In de eerder verschenen kennisnotitie [Preventief Gedrag bij door Dieren Overdraagbare Infectieziekten](#) is beschreven wat in de gedragswetenschappelijke literatuur bekend is over de naleving van preventieve gedragingen in de context van zoönosen. Uit het literatuuronderzoek bleek bijvoorbeeld dat mensen die meer preventieve gedragingen uitvoeren gemiddeld meer kennis hebben over zoönosen. Ook de overtuigingen dat specifieke preventieve gedragingen goed werken om besmettingen te voorkomen (respons effectiviteit) en dat de gedragingen makkelijk uitvoerbaar zijn (eigen effectiviteit), hangen vaak samen met het uitvoeren ervan.

Deze kennis is, samen met input van medisch-epidemiologische en gedragsexperts, gebruikt voor de opzet van de vragenlijst voor het huidige onderzoek.

Het onderzoek beantwoordt de volgende vragen:

1. Wat is de kennis van mensen in Nederland over zoönosen?
2. Hoe denken mensen over de preventieve gedragsadviezen?
3. Hoe is de naleving van de gedragsadviezen?
4. Welke demografische en psychosociale factoren hangen samen met het naleven van de gedragsadviezen?
5. Hoe verschilt kennis en naleving van deze gedragsadviezen in Nederland ten opzichte van andere landen in Europa (Slovenië en Ierland)?

Onderzoeksmethode

Als onderdeel van de monitor Pandemische Paraatheid & Gedrag, hebben we een aantal vragen met betrekking tot zoönosen toegevoegd in de vragenlijst. De vragenlijst is afgenomen in september 2025 bij het LISS-panel van Centerdata (Universiteit Tilburg). 2.761 deelnemers hebben de vragenlijst ingevuld (zie Tabel 1).

De vragenlijst¹ bevatte vragen over kennis over zoönosen (wat weten mensen over overdracht van ziekten van dier op mens), risicoperceptie, en de naleving van de gedragsadviezen. Daarnaast is per advies gevraagd in hoeverre men denkt dat dit helpt om verspreiding van infecties te voorkomen (respons effectiviteit); in hoeverre men het gemakkelijk vindt om uit te voeren (eigen effectiviteit); en in hoeverre men denkt dat anderen die belangrijk voor hen zijn het advies uitvoeren (sociale norm).

¹ De volledige vragenlijst is te vinden op <https://data.rivm.nl/meta/srv/dut/catalog.search#/metadata/f56b66b4-d7e9-4665-aa31-8a165d2a53fe>

De monitor is ontwikkeld door het RIVM, samen met internationale partners uit Slovenië, Ierland, en Spanje; daarnaast zijn de Europese Commissie en WHO Europa betrokken. Ronde 4 van de vragenlijst is in september 2025 ook afgenomen in Slovenië en Ierland.

Tabel 1 Kenmerken van de deelnemers (N=2.761)*

		n	%
<i>Gender</i>	Vrouw	1.434	51.9%
	Man	1.324	48.0%
	Anders	3	0.1%
<i>Opleidingstype</i>	Basisonderwijs / vmbo	655	23.8%
	Havo / vwo / mbo	1.087	39.5%
	Hbo / wo	1.012	36.7%
<i>Leeftijd</i>	<25	227	8.2%
	25-39	453	16.4%
	40-54	529	19.2%
	55-69	790	28.6%
	70+	762	27.6%
<i>Stedelijkheidsniveau</i>	Landelijk	931	33.9%
	Voorstedelijk	956	34.8%
	Stedelijk	860	31.3%
<i>Heeft kinderen tussen 2 en 12 jaar Ja**</i>		325	11.8%

* Door middel van weging zijn kenmerken van de streekproef gelijk getrokken naar die van de Nederlandse bevolking wat betreft gender, opleidingstype en leeftijd.

** Gemiddelde leeftijd jongste kind = 6,6 jaar, standaarddeviatie = 3,2.

Analyse

Voor de eerste drie onderzoeksvragen – wat is de kennis van mensen over zoönosen, hoe denken mensen over de gedragsadviezen, en in welke mate voeren ze de gedragsadviezen uit – rapporteren we beschrijvende resultaten.

Voor de vierde onderzoeksvraag – welke factoren samenhangen met het naleven van de gedragsadviezen – hebben we random forest analyses gedaan. Een random forest analyse is een methode die helpt om automatisch patronen in data te vinden en laat zien welke factoren het meest belangrijk zijn voor het voorspellen van een bepaalde uitkomst. In deze analyse hebben we demografische factoren (gender, leeftijd, opleidingsniveau, stedelijkheid) en psychosociale factoren (eigen effectiviteit, respons effectiviteit, sociale norm, kennis en risicoperceptie).

Voor de laatste onderzoeksvraag – wat de verschillen zijn tussen Nederland en andere landen in Europa – hebben we beschrijvende resultaten vergeleken tussen Nederland, Slovenië en Ierland.

Resultaten

1. Wat is de kennis van mensen in Nederland over zoönosen?

Kennis over mogelijke besmettingsroutes

Deelnemers is een aantal stellingen voorgelegd over situaties of gedragingen die al dan niet kunnen leiden tot ziekteoverdracht. Zij konden aangeven of de stelling volgens hen 'waar' of 'niet waar' was, of dat ze het niet wisten. In Tabel 2 staat in de groene vakken hoeveel deelnemers de stellingen correct hebben beantwoord. 9 op de 10 deelnemers is zich bewust van het risico op besmetting via rauw vlees. De mogelijkheid van besmetting via open water wordt vooral herkend als het gaat om water dat besmet is met ontlasting van geïnfecteerde dieren (86% wist dit) en zwemmen met open wondjes (81%). Minder mensen (63%) weten dat je ook zonder water binnen te krijgen ziek kunt worden van zwemmen in open water. De stelling die het minst vaak correct is beantwoord gaat over het risico om ziek te worden door een bezoek aan een kinderboerderij, ook als je geen dieren aanraakt (50% wist dit). Bij die stelling geven deelnemers relatief vaker aan dat ze niet weten of het waar is.

Tabel 2 Kennis van deelnemers over besmettingsroutes van dier naar mens (groen vak* = correct).

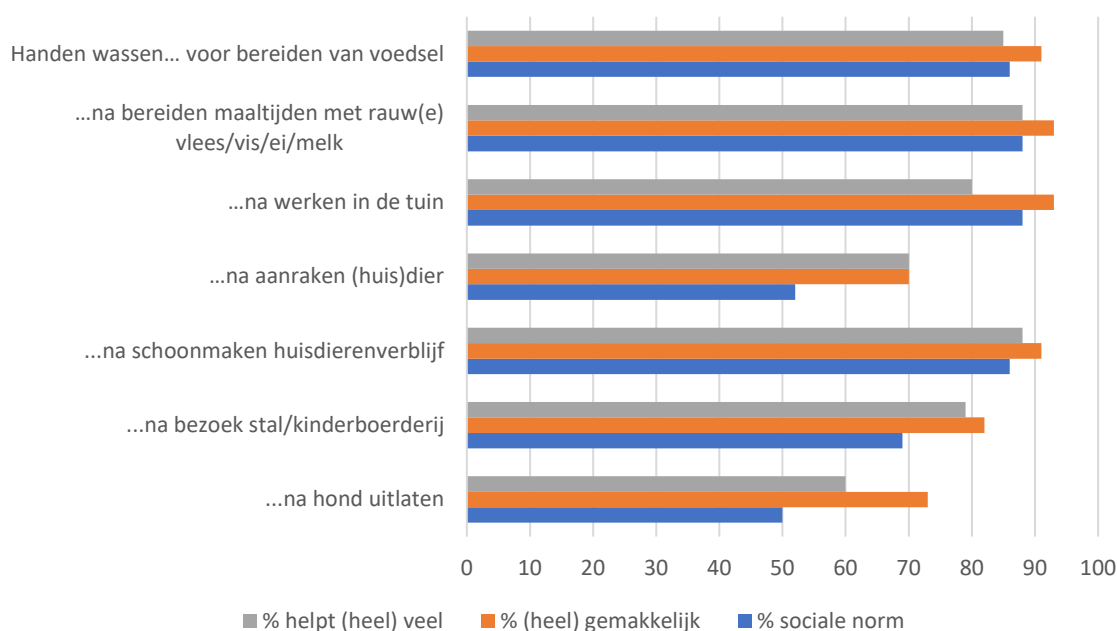
Stellingen	Waar	Niet waar	Weet ik niet
1. Je kunt ziek worden als je van een bord of snijplank eet waar rauw vlees op heeft gelegen	90%*	3%	7%
2. Je kunt alleen ziek worden van zwemmen in open water als je het water binnenkrijgt	23%	63%*	14%
3. Sommige ziekten kunnen worden overgedragen via contact met het speeksel van een huisdier	76%*	4%	20%
4. Alleen zichtbaar zieke dieren kunnen je ziek maken	5%	83%*	12%
5. Je kunt ziek worden van het eten van rauw of niet-doorbakken vlees	92%*	4%	4%
6. Wanneer je in open water zwemt als je een wondje hebt, loop je meer risico om ziek te worden	81%*	5%	14%
7. Je kunt ziek worden door een bezoek aan een (kinder)boerderij, zelfs als je geen dier hebt aangeraakt	50%*	19%	31%
8. Sommige ziekten kunnen worden overgedragen via water dat besmet is met ontlasting van geïnfecteerde dieren	86%*	3%	11%

2. Hoe denken mensen over de preventieve gedragsadviezen?

Deelnemers zijn gevraagd hoe zij denken over specifieke adviezen ten aanzien van hygiënemaatregelen bij contact met dieren en dierproducten, contact met dode wilde dieren, en zwemmen in open water. Per advies is gevraagd in hoeverre men denkt dat dit helpt om verspreiding van infecties te voorkomen (respons effectiviteit); in hoeverre men het gemakkelijk vindt om uit te voeren (eigen effectiviteit); en in hoeverre men denkt dat anderen die belangrijk voor hen zijn het advies uitvoeren (sociale norm). Dit zijn factoren die vaak samenhangen met gedrag.

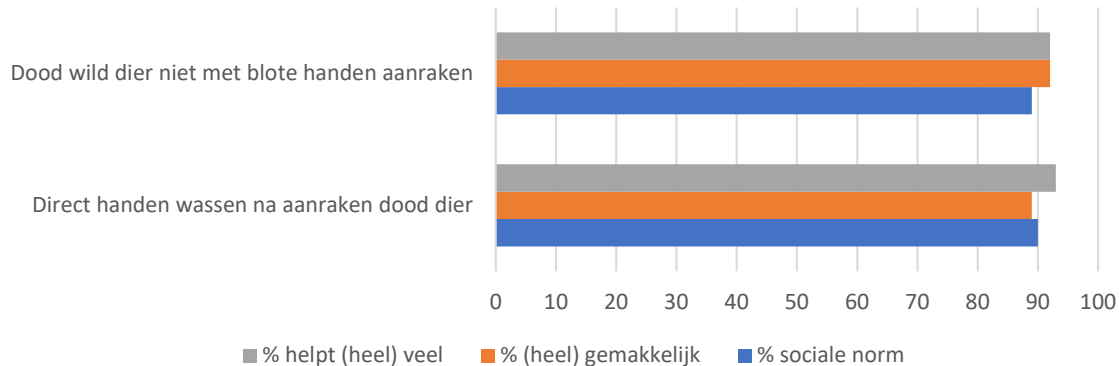
In Figuur 1a is te zien dat de meeste deelnemers (meer dan 8 op de 10) de hygiëeadviesen bij contact met dieren en dierproducten zien als effectief en gemakkelijk uit te voeren. Ook denken de meeste deelnemers (meer dan 7 op de 10) dat anderen de hygiëeadviesen opvolgen. Handen wassen na het aanraken van een (huis)dier en na het uitlaten van de hond scoren relatief iets lager. Van dit laatste advies zijn 6 op de 10 deelnemers overtuigd dat dit helpt om verspreiding van infecties te voorkomen. De helft denkt dat anderen dit advies opvolgen.

Figuur 1a Percepties van hygiëeadviesen bij contact met dieren en dierproducten in het voorkomen van verspreiding van ziekte.

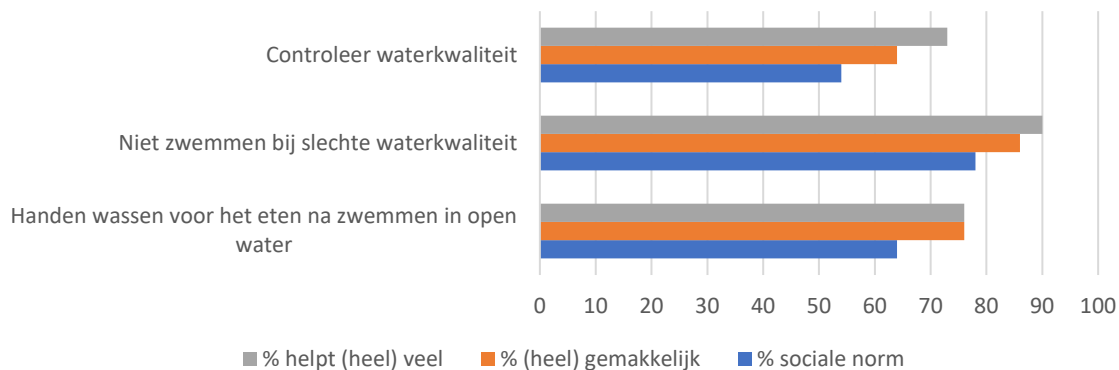
Voor de adviezen bij contact met dode wilde dieren zien we dat 9 op de 10 deelnemers overtuigd zijn dat deze effectief zijn, gemakkelijk uit te voeren, en dat anderen dit ook doen (Figuur 1b).

Figuur 1b Percepties van adviezen ten aanzien van contact met dode wilde dieren in het voorkomen van verspreiding van ziekte.

Bij het zwemmen in open water luiden de adviezen als volgt: zoek op of de waterkwaliteit wordt gecontroleerd, niet gaan zwemmen als de waterkwaliteit slecht is, en handen wassen voordat je iets eet na het zwemmen in open water. Ook hier is een ruime meerderheid (meer dan 7 op de 10) overtuigd van de effectiviteit van deze adviezen. Het opzoeken van de waterkwaliteit scoort van deze adviezen op alle overtuigingen het laagst. 6 op de 10 deelnemers vinden dit makkelijk om te doen, en 5 op de 10 denken dat anderen dit advies opvolgen (Figuur 1c).

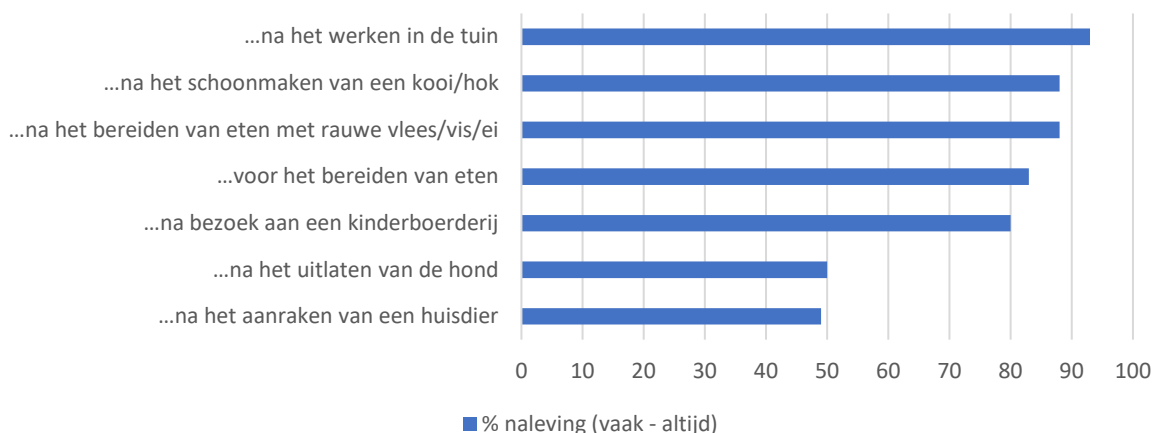
Figuur 1c. Percepties van adviezen ten aanzien van zwemmen in open water.

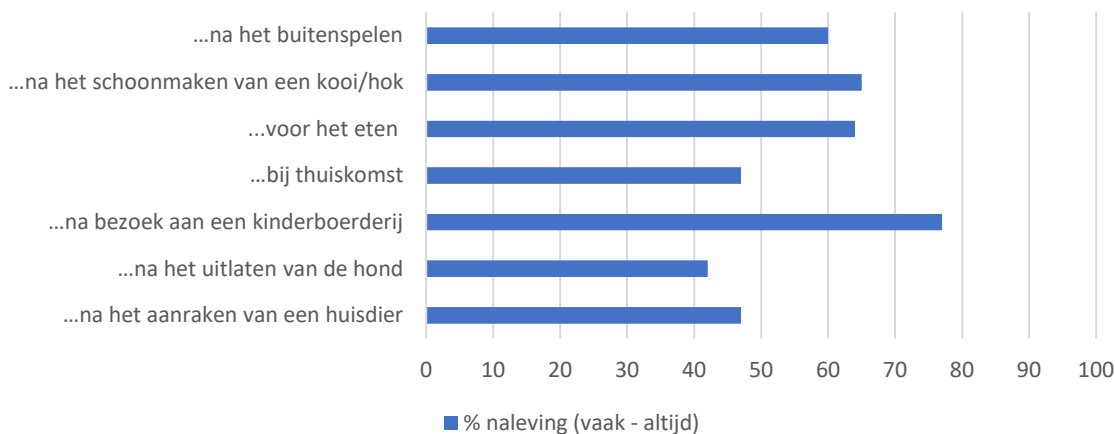
3. Hoe is de naleving van adviezen ter preventie van zoönosen?

Hygiëne-adviezen bij contact met dieren en dierproducten

Figuur 2a laat het percentage deelnemers zien per situatie dat aangeeft hun handen vaak tot altijd te wassen. Handen wassen gebeurt het vaakst na het werken in de tuin (9 op 10), na het bereiden van maaltijden met rauw(e) vlees, vis, eieren of melk (9 op 10), en na het schoonmaken van het hok/kooi/kattenbak/terrarium/aquarium van een huisdier (9 op 10). Ongeveer de helft van de deelnemers wast hun handen na het aanraken van een dier (inclusief huisdieren), zoals knuffelen of aaien, en na het uitlaten van de hond.

Figuur 2a Percentage deelnemers dat de handen vaak of altijd wast in specifieke situaties.

Aan deelnemers met een kind tussen de 2 en 12 jaar ($n = 325$) is gevraagd in hoeverre het kind zijn of haar handen heeft gewassen in verschillende situaties (zie Figuur 2b). Handen wassen gebeurt het vaakst na een bezoek aan een stal of kinderboerderij (8 op 10), en het minst na het uitlaten van de hond (4 op 10), nadat het kind thuis kwam (5 op 10), en na het aanraken van een dier (inclusief huisdieren), zoals knuffelen of aaien (5 op 10). Hoewel niet alle situaties direct vergelijkbaar zijn met die van (volwassen) deelnemers zelf, lijkt de naleving van de hygiëeadviesen bij kinderen lager te liggen. Bijvoorbeeld als we kijken naar handen wassen na het schoonmaken van een huisdierverblijf (88% van de deelnemers zegt dat vaak of altijd te doen; 65% zegt dat zijn/haar kind dat doet) of na het uitlaten van de hond (50% vs. 42%). Het kan ook zijn dat ouders niet altijd weten wanneer hun kind zijn of haar handen wast.

Figuur 2b Percentage deelnemers dat aangeeft dat zijn/haar kind de handen vaak of altijd wast in specifieke situaties (indien van toepassing).

Contact met dode wilde dieren

Aan de deelnemers is gevraagd of ze het afgelopen jaar een dood wild dier hebben gezien, of ze het dier hebben aangeraakt en op welke manier ze dit hebben gedaan. Ongeveer 46% heeft het afgelopen jaar een dood wild dier gezien. De meesten hebben het dode wilde dier niet aangeraakt (87%). Deelnemers die het dier wel aanraakten deden dit met een wegwerphandschoen of andere plastic handschoen (5%), met een stok of ander voorwerp (5%), of direct met blote handen (3%).

Het advies is om direct na het aanraken van een dood wild dier de handen te wassen met water en zeep. Van de deelnemers die een dood wild dier hadden aangeraakt, waste ongeveer de helft hun handen direct na het aanraken van het dode wilde dier (voordat iets anders werd aangeraakt), en ongeveer een derde waste hun handen bij thuiskomst. 1 op de 10 deelnemers gaf aan desinfecterende handgel of -spray te gebruiken na het aanraken van een dood wild dier. Een kleine groep waste de handen niet na het aanraken van een dood wild dier en gebruikte ook geen desinfecterende handgel of -spray (ongeveer 1 op 10).

Zwemmen in open water

Aan de deelnemers is gevraagd hoe vaak ze de afgelopen drie maanden in open water hebben gezwommen. Hierbij gaat het om binnenwateren zoals rivieren, kanalen, vijvers en meren, maar niet de zee. Bijna een kwart (21%) geeft aan de afgelopen drie maanden in open water te hebben gezwommen.

Van de deelnemers die de afgelopen drie maanden in open water hebben gezwommen heeft 23% opgezocht of de waterkwaliteit werd gecontroleerd (de laatste keer dat ze zwommen). Hiervan was bij 92% van de deelnemers de waterkwaliteit goed genoeg om te zwemmen. Ongeveer 23% van de deelnemers heeft de laatste keer dat ze zwommen water binnengekregen.

Het advies is om na het zwemmen in open water de handen te wassen voordat je iets eet. Ongeveer de helft van de deelnemers geeft aan dat ze de laatste keer dat ze zwommen in open water dit advies hebben opgevolgd.

4. Welke factoren (demografie en psychosociale determinanten) hangen samen met het naleven van de gedragsadviezen?

Voor vijf verschillende gedragsadviezen hebben we gekeken welke factoren samenhangen met het gedrag: twee adviezen over handen wassen voor en na het bereiden van eten die voor iedereen van toepassing zijn, handen wassen (of handgel gebruiken²) na het aanraken van een dood wild dier, en twee adviezen rondom het zwemmen in open water (controleren van de waterkwaliteit en handen wassen na het zwemmen).

Voor vier van deze gedragsadviezen (handen wassen voor het bereiden van eten, handen wassen na het bereiden van eten met rauw vlees/vis/ei, handen wassen na zwemmen in open water voor het eten, en het controleren van de waterkwaliteit voor het zwemmen) zijn dezelfde drie factoren het meest belangrijk voor het voorspellen van het gedrag, namelijk: De overtuiging dat het makkelijk is om dat gedrag uit te voeren (eigen effectiviteit), de overtuiging dat dat gedrag helpt tegen de verspreiding van infecties

² Het advies in Nederland is om na het aanraken van een dood wild dier de handen te wassen met water en zeep. Het gebruik van desinfecterende handgel interpreteren we hier ook als het naleven van dit advies, omdat het een redelijk alternatief is als water en zeep niet voorhanden zijn.

(respons effectiviteit), en de overtuiging dat anderen dit gedrag ook uitvoeren (sociale norm).

Voor het handen wassen of gebruiken van handgel na het aanraken van een dood wild dier is risicoperceptie de belangrijkste voorspeller: Deelnemers die de kans groter achtten dat een besmettelijke ziekte-uitbraak gaat plaatsvinden in de komende 5 jaar, zijn meer geneigd om hun handen te wassen of handgel te gebruiken na het aanraken van een dood wild dier.

Demografische factoren speelden geen belangrijke rol in het voorspellen van de naleving van de gedragsadviezen.

5. Hoe verschilt kennis en naleving van deze gedragsadviezen in Nederland ten opzichte van andere landen in Europa?

De vragen in deze monitor zijn ook uitgezet in Slovenië en Ierland. Door gegevens te verzamelen in meerdere landen kunnen we de Nederlandse bevindingen in context plaatsen. Voorbeelden van opvallende verschillen zijn:

Kennis

In Nederland is er meer kennis over dat je ziek kunt worden als je tijdens open water zwemmen water inslikt dan in Ierland en Slovenië (NL: 8 op 10; SL: 6 op 10; IR: 7 op 10). In Slovenië is men zich er meer van bewust dat je ziek kunt worden door een bezoek aan een kinderboerderij zonder de dieren aan te raken (NL: 5 op 10; SL: 9 op 10, IR: 5 op 10).

Naleving van de gedragsadviezen

In Nederland wassen mensen minder vaak hun handen na het aanraken van een huisdier dan in Slovenië en Ierland (NL: 5 op 10; SL: 8 op 10; IR: 6 op 10).

In Nederland en Slovenië gaven 4 op de 10 deelnemers aan dat ze een dood wild dier hadden gezien in het afgelopen jaar, in Ierland was dit 6 op de 10. In Nederland raakten mensen die in contact kwamen met een dood wild dier dit vaker met blote handen aan (3 op 100) dan in Slovenië (1 op 100) en Ierland (1 op 100). In Nederland waren er ook meer mensen die achteraf hun handen niet wisten (SL: 1 op 50; NL: 1 op 10; IR: 1 op 50).

In Slovenië en Ierland kwam zwemmen in open water vaker voor dan in Nederland (SL: 4 op 10; NL: 2 op 10; IR: 3 op 10 in de afgelopen drie maanden). De naleving van adviezen was in de drie landen vergelijkbaar.

Factoren die van invloed zijn op gedrag

In Slovenië en Ierland gelooft men over het algemeen sterker dan in Nederland dat handen wassen effectief is om zoönosen te voorkomen (respons effectiviteit). Met name handen wassen na het uitlaten van de hond wordt in Nederland vaker als weinig effectief beoordeeld (4 op 10) dan in Slovenië (2 op 10) en Ierland (3 op 10). In Nederland vinden deelnemers het naleven van de meeste adviezen iets gemakkelijker dan in Slovenië en Ierland (eigen effectiviteit). Dit heeft mogelijk te maken met de beschikbaarheid van (water)voorzieningen. In Slovenië en Ierland is het vaker de sociale norm om handen te wassen na contact met huisdieren (na het uitlaten of aanraken van een huisdier) dan in Nederland (NL: 5 op de 10; SL: 7 op 10; IR: 7 op 10). In Nederland is het vaker de sociale norm (NL: 8 op 10; SL: 6 op 10; IR: 7 op 10) dan in Slovenië en Ierland om niet in open water te zwemmen wanneer de waterkwaliteit slecht is.

Implicaties voor beleid

Het onderzoek geeft inzicht in de kennis, percepties, en het gedrag van mensen ten aanzien van preventieve handelingen die het risico van zoönosen kunnen verminderen. Op basis van de resultaten bespreken we handelingsopties voor beleid voor het bevorderen van preventief gedrag. Ook benoemen we richtingen voor aanvullende kennisvragen.

Handelingsopties voor het bevorderen van preventief gedrag

De resultaten laten zien waar ruimte ligt voor verbetering van preventief gedrag. Beleid en communicatie kunnen daarbij een rol spelen, bijvoorbeeld ten aanzien van de volgende punten:

- *Kennis van mensen over zoönosen bevorderen.* Dat ziektes van dier op mens ook zonder direct contact kunnen worden overgebracht is bij veel mensen niet bekend. De kennis over mogelijke besmettingsroutes van dier naar mens kan worden verhoogd door gerichte educatie (i.e., voor relevante doelgroepen, via passende kanalen, op locaties waar het speelt). Leg daarbij niet alleen uit dat er een risico is van bepaalde gedragingen, maar ook waarom en hoe het werkt. Dat draagt bij aan de ervaren effectiviteit van voorgestelde preventieve gedragsadviezen.
- *Ondersteunen van de keuze om wel of niet te zwemmen in open water.* Van de mensen die zwemmen in open water, controleerde driekwart van de deelnemers de laatste keer de waterkwaliteit niet. Publiekscommunicatie kan duidelijk maken waar de waterkwaliteit kan worden gecontroleerd, hoe veranderlijk de kwaliteit is op verschillende locaties, en hoe vaak de informatie wordt geactualiseerd. Geef bij waarschuwingen voor onveilig water ook een uitleg van het risico en wat mensen kunnen doen die toch het water in gaan.
- *Aandacht voor omgang met huisdieren.* De helft van de deelnemers wast vaak tot altijd de handen na het uitlaten of aanraken van huisdieren. Indien omgang met huisdieren als risicovol moet worden beschouwd, is het belangrijk om duidelijk te maken in welke situaties oplettendheid en extra hygiëne belangrijk is. Het is niet realistisch om te verwachten dat mensen na elke aai hun handen wassen.
- *Inzetten op goede gewoontes bij kinderen.* Jonge kinderen kunnen een verhoogde kwetsbaarheid hebben voor infecties. Hygiënegedrag bij kinderen kan worden ondersteund door ouders en verzorgers van kinderen handvatten te geven om routines aan te leren en het gewenste gedrag te faciliteren. Bijvoorbeeld door goede gewoontes: 'als ik binnenkom hang ik mijn jas op en was ik mijn handen', waarbij kraan en zeep voor het kind makkelijk toegankelijk zijn.

De mogelijkheden voor preventieve maatregelen verschillen voor de verschillende gedragingen en contexten. Zo zullen er meestal geen kranen zijn op plekken waar mensen een dood wild dier vinden of in natuurwater zwemmen. Het is belangrijk dat adviezen haalbaar zijn en aansluiten bij de reële situatie. In dit voorbeeld: wat kunnen mensen doen als handen wassen geen optie is (handgel meenemen en gebruiken, eten/drinken niet met de handen aanraken maar direct uit de verpakking of met bestek eten)? De opties voor maatregelen gericht op het ondersteunen van preventief gedrag in nieuwe of onregelmatig voorkomende situaties zijn ook anders dan die gericht zijn op gezond gewoontegedrag in de thuissituatie. Een gedragswetenschappelijke analyse kan per gedrag, context en doelgroep bepalen welke interventie effectief kan zijn ter bevordering van het gedrag.

Richting voor aanvullende kennisvragen

Deze kennisnotitie is gebaseerd op een eenmalige meting als onderdeel van een vragenlijstmonitor onder de algemene bevolking. Hiermee kan worden gesignaleerd waar ruimte ligt voor verbetering van preventieve gedragingen (zie hierboven). Voor de preventie van zoonosen is ook aanvullende kennis relevant. Twee richtingen voor aanvullend gedragswetenschappelijk onderzoek zijn:

- *Inzicht in andere risicogedragingen die voorkomen in specifiekere doelgroepen.* De gedragingen die gemeten zijn in dit onderzoek zijn een selectie van preventieve gedragingen die een rol spelen bij zoönosen. Er zijn meer, soms meer risicovolle, gedragingen die relevant zijn. Denk bijvoorbeeld aan contact met vleermuizen, het importeren van dieren, of de professionele omgang met (zieke) dieren. Vervolgonderzoek onder specifiekere doelgroepen, zoals reizigers naar bepaalde risioplekken of mensen die professioneel met dieren omgaan, kan inzicht geven in (kennis over) gedragingen die minder algemeen voorkomen maar wel degelijk risicovol kunnen zijn.
- *Verdiepend inzicht in factoren die een rol spelen bij het uitvoeren van preventief gedrag.* Naast de determinanten die gemeten zijn in dit onderzoek, zijn er ook andere factoren zijn die een rol kunnen spelen bij het uitvoeren van de gedragingen. Een voorbeeld daarvan is het hebben van toegang tot een kraan in situaties waarin handen wassen wordt aanbevolen. Of risicopercepties en afwegingen van mensen in de specifieke situaties waarvoor de preventieve gedragsadviezen gelden. Voor verdiepend inzicht in de factoren die een rol spelen en de afwegingen die mensen zelf maken bij het uitvoeren van de gedragingen is aanvullend onderzoek nodig. Met een completer beeld van hoe het gedrag tot stand komt, kunnen interventies worden ontwikkeld die beter aansluiten bij de factoren die bepalend zijn.

Conclusie

Het onderzoek geeft inzicht in de kennis, percepties, en het gedrag van mensen ten aanzien van preventieve handelingen die het risico van zoönosen kunnen verminderen. De resultaten laten zien waar ruimte ligt voor verbetering op het gebied van kennis en ondersteuning van gedrag. Zo is een deel van de Nederlandse bevolking niet bewust dat ziektes van dieren op mensen kunnen worden overgedragen zonder direct contact (bijv. door in open water te zwemmen of door in ruimtes te zijn waar ook dieren verblijven). Het controleren van de waterkwaliteit voordat men gaat zwemmen vindt een deel niet makkelijk om uit te voeren. Hygiëeadviezen ten aanzien van de omgang met huisdieren worden minder vaak opgevolgd dan andere adviezen omtrent contact met dieren. Naar gelang de geschatte ernst van de risico's kan de overheid gerichte interventies en ondersteuning inzetten ter bevordering van het hygiënegedrag.